

УКРАЇНЬСЬКА ЛІНГВОФОЛЬКЛОРИСТИКА У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Основи мовностилістичного вивчення усної народної словесності започаткували П. Житецький, О. Потебня, Ф. Буслаєв, Фр. Міклошич, О. Веселовський та інші дослідники кінця XIX – початку XX ст. Однак спеціальна наукова дисципліна почала формуватися лише в середині XX століття. Історію розвитку слов'янської науки про мову усної поезії відбито в укладеній О. Хроленком хрестоматії "Язык фольклора" (2005, 2006), до якої увійшли висловлювання письменників і збирачів про мову усної словесності, а також фрагменти із праць Фр. Міклошича, О. Потебні, О. Веселовського, Вс. Міллера, В. Виноградова, В. Проппа, Й. Осовецького, А. Євгенєвої, П. Богатирьова та ін. Про досягнення польських дослідників ішлося в розвідці Я. Адамовського і С. Небжеґовської "Sylwetka naukowa Profesora Jerzego Bartmińskiego" (1999) [26, с. 26], про здобутки російських учених – у статтях Є. Артеменко "Полвека воронежской школе лингвофольклористики" (2007) [1] та О. Хроленка "Курская лингвофольклористика" (2008) [20]. У нашій праці ми спробуємо простежити надбання українських авторів на слов'янському фоні та визначити напрямки подальших студій.

Предмет дослідження лінгвофольклористики

Слов'янська лінгвофольклористика як окрема галузь філології виникла на межі фольклору, стилістики та мовознавства у середині XX ст. і була сформована завдяки працям П. Богатирьова, А. Євгенєвої, Й. Осовецького, Є. Артеменко, О. Хроленка, С. Нікітіної, Є. Бартмінського, Є. Сероцька, С. Єрмоленко та ін. Термін "лінгвофольклористика" запропонував у 70-ті рр. О. Хроленко, який визначив предмет її дослідження – мову народної поезії [23]. "Лінгвісти, – підкреслювала С. Нікітіна, – розглядають мову фольклору як наддіалектну художню форму мови, яка реалізується у фольклорних текстах і говорять про фонетику, морфологію і лексику цієї мови" [13, с. 53]. С. Єрмоленко зазначала, що висловом "мова фольклору" "об'єднується мова різних фольклорних жанрів, у яких закладено естетичне сприймання народного слова, його емоційно-експресивний зміст" [6, с. 282]. Поряд із поширеним у російській науці терміном "язык фольклора" (А. Євгенєва, П. Богатирьов, Й. Осовецький та ін.) учені використовують також на-

зви "народно-поэтическая речь" і "народно-песенная речь" (Л. Баранникова, А. Десницька та ін.). В українській (почасти – загалом слов'янській) літературі з лінгвофольклористики терміном **мова** позначають власне мовну систему як сукупність одиниць різних рівнів, і наслідок реалізації системи – **мовлення** (праці С. Єрмоленко, Є. Бартмінського та ін.). У зв'язку з цим нагадаємо, що П. Богатирьов та Р. Якобсон фольклорну творчість також порівнювали із "langue" в сосюрівському розумінні, підкреслюючи: "Подібно langue, фольклорний твір неособовий та існує лише потенційно, це комплекс відомих норм та імпульсів, канва актуальної традиції, яку виконавці розцвічують узорами індивідуальної творчості подібно до того, як чинять творці *parole* щодо *langue*" [2, с. 118]. Таким чином, у свідомості носіїв усної словесності закладено певний канон (модель) усталених образів і засобів їх мовного вираження, в кожному індивідуальному випадкові реалізований у текстах, які в процесі побутування мають безліч варіантних форм. Цю думку підтримав Й. Оссовецький, який подав таке розуміння мови народної поезії: "У загальному плані мову фольклору можна представити як метасистему, що включає підсистеми окремих її жанрів, у яких вона конкретно реалізується" [15, с. 202–203].

**Вивчення мовних одиниць фольклору, зв'язків
із художньою літературою і діалектами у 60–80-ті рр. ХХ ст.**

На першому етапі розвитку окремої науки про мову усної словесності зусилля російських дослідників (П. Богатирьова, А. Євгенєвої, Й. Оссовецького, Л. Баранникової та ін.) були спрямовані на виявлення специфіки народної поезії, взаємозв'язків із народними говорами і мовою художньої літератури, на практичний аналіз лексичних і синтаксичних особливостей фольклорних текстів. Розглядаючи особливості мови народної поезії, П. Богатирьов наголошував, що вона співвідноситься з мовою художньої літератури, діалектним і розмовним мовленням. Відповідно, "аналіз літературної мови в її естетичній функції неможливий, якщо ми не знаємо літературної мови в її комунікативній функції, як неможливо виявити специфіку мови фольклорного твору, не знаючи ... діалекту в його комунікативній функції" [3, с. 180]. Звідси – потреба досліджувати твори усної словесності в умовах їхнього функціонування.

Українська лінгвофольклористика в другій половині ХХ ст. представлена працями таких дослідників: Л. Рак, О. Назарук, П. Мишуренко, Р. Волощук, К. Шульжук, С. Єрмоленко, В. Чабаненко, Н. Журавльова, С. Савицький та ін. Увагу українських учених у 60–70-х рр. ХХ ст. привернули мовні особливості українських народних дум та ліричних пісень. Зокрема, Л. Рак та О. Назарук у дисертаційних роботах аналізували гіперболи, сталі епітети, здрібнілі форми, тавтологічні вирази,

порівняння, складні слова, прикладки, книжну, церковнослов'янську, діалектну і запозичену лексику, фразеологію та поетичний синтаксис дум [16; 11]. Г. Халимоненко виділив й описав тюркські (турецькі, кримськотатарські, ногайські) слова [19]. Питання словотвору іменників зі значенням зменшення в ліричних піснях, прикметникової та дієслівної синонімії, функціонування складних слів у мові фольклору розглянули Р. Волощук і П. Мишуренко; Б. Ключковський вивчав прикладки і сполучення неприкладкового характеру, К. Шульжук – звертання, В. Чабаненко – засоби експресивності тощо [4; 10; 9; 25; 24]. Щоб звернути увагу на особливості народнопоетичних одиниць, помітні через призму літературної норми, А. Коваль у підручникові "Практична стилістика сучасної української мови" (1978) морфолого-словотвірні та синтаксичні засоби народної поезії виділила в окремі параграфи.

Проблеми аналізу народнопоетичної мови відобразила С. Єрмоленко у ряді статей [5; 7]. Словник української народної пісні, морфолого-словотвірні засоби, фразеологію, семантико-синтаксичний паралелізм дослідниця докладно розглянула в розділі "Фольклор як мистецтво слова", який увійшов до книги "Фольклор і літературна мова" (1987). В українській лінгвофольклористиці ХХ ст. це була перша ґрунтовна праця, в якій спеціально проаналізовано мову народнопоетичних текстів. У монографії "Нариси з української словесності (стилістика та культура мови)" (1999) розділ "Спочатку була пісня" присвячено мовностилістичним особливостям народної поезії різних жанрів, основним мовним образам, варіативності уснопісенного тексту.

Українську народнописенну мову у 80–90-ті роки досліджували в дисертаційних роботах Н. Журавльова (стилістичні особливості форм іменників) та С. Савицький (загальні назви осіб) [8; 17].

Воронезькі учені на чолі з Є. Артеменко в 70-ті рр. ХХ ст. звернулися до питань народнопоетичного синтаксису і текстотворення. Петрозаводські дослідники, очолювані З. Тарлановим, описували жанрову диференціацію російського фольклору. Курські лінгвофольклористи разом із О. Хроленком зосередили свою увагу на семантиці та лексикографічній фіксації народнопоетичної лексики. Помітний вплив на розвиток лінгвофольклористики мали монографія Є. Артеменко "Синтаксический строй русской народной лирической песни в аспекте ее художественной организации" (1977), посібник О. Хроленка "Лексика русской народной поэзии" (1976) і наступна його книга "Семантика фольклорного слова" (1992) та ін. У подальші роки колеги Є. Артеменко докладно студіювали специфіку структурної організації предикативних одиниць, паратаксичних конструкцій, особливості фольклорного тексту, ідіолекту творця (праці Л. Писаревої, Т. Масневської, Т. Малихіної, С. Тихонової, Н. Макарової та ін.). Триває вироблення сучасного понятійного апарату лексикологічних і лексикографічних

досліджень у сфері народної поезії, здійснюване Є. Артеменко, О. Хроленком, М. Бобуновою в названих публікаціях, а також І. Климас у монографіях "Об'єкт фольклорної лексикології" (2001), "Своеобразие лексикологических категорий в языке фольклора" (2004).

Дослідження західно- та південнослов'янських лінгвофольклористів

Мова фольклору у 60–70-х рр. ХХ ст. стала предметом вивчення багатьох європейських славістів: Є. Бартмінського, Й. Адамовського, С. Гайди, С. Глінки, Є. Сероцюка – у польській лінгвістиці; В. Конеського – в македонській; О. Зілінського, В. Марчока, – у чеській; Й. Горака, А. Мелічерчіка, Ф. Міка, Я. Оравца – в словацькій; П. Брозовича, П. Марковича, Д. Айдачича – у сербській; Х. Щробака, Р. Іванової, Н. Георгієва, У. Дукова, Л. Андрейчин – у болгарській; Л. Кузьмича, А. Малюка – в білоруській тощо. Вчені розглядали формульність фольклорних текстів, їхні експресивно-виразові засоби, зв'язок із діалектами та літературною мовою. Слід відзначити фундаментальне дослідження Є. Бартмінського "О језыку folkloru" ("Про мову фольклору", 1973), в якому він проаналізував особливості мови народної пісні, пов'язані з усною формою побутування (еліпсис, контамінація, формула, повтор, діалогізація), фонетичні варіанти, словотвірні дублети, лексичні поетизми в опозиціях та ін. Про особливості взаємодії словотвору в текстах народної словесності та діалектах, стилістичну деривацію, місце фольклору в стилістичній системі мови він писав в енциклопедичній розвідці [27].

Мовностилістичні вартості словацької народної поезії розглянув В. Марчок у монографії "Estetika a poetika ľudovej poezie" ("Естетика і поетика народної поезії", 1980). Мовним особливостям і виразовим одиницям присвячено ряд словацьких, болгарських і сербських збірників: "Estetika a poetika ľudovej poezie" ("Естетика і поетика народної поезії" за ред. В. Марчока, 1980), "Ezik i poetika na bġarskija folklor" ("Мова і поетика болгарського фольклору" за ред. П. Дінекова, 1980), "The Magical and Aesthetic in the Folklore of Balkan Slavs" ("Магічне та естетичне у фольклорі балканських слов'ян" за матеріалами міжнародної конференції, 1994), "Erotsko u folkloru slovena" ("Еротика у фольклорі слов'ян", упоряд. П. Маркович, 2000) та ін.

Лексикографічні праці кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Проблеми аналізу мови усної словесності та укладання словника мови фольклору С. Нікітіна висвітлювала у 70–80-ті рр. ХХ ст. у ряді статей [12; 13]. Предметом опису в словникові мови народної поезії стала структура семантичного поля фольклорного слова, система його усталених парадигматичних і синтагматичних зв'язків у певній

сукупності текстів. Об'єднуючи словники текстів одного жанру, російські вчені прийшли до створення в Інституті мовознавства РАН машинного тезаурусу мови фольклору. У цей же період О. Хроленко запропонував подібну методику укладання словників мови фольклору, визначивши такі параметри словникової статті: "Лексикографічний портрет" слова для нас складається із семи структурних частин: (1) ідентифікаційна; (2) парадигматична; (3) синтагматична; (4) парадигматично-синтагматична; (5) словотвірна; (6) функціональна; (7) додатково-інформаційна" [23].

Лексикографічний опис важливої для народнопоетичного мислення тематичної групи **дім** С. Нікітіна й О. Кукушкіна здійснили в монографії "Дом в свадебных причитаниях и духовных стихах (опыт тезаурусного описания)" (2000), в якій подано 30 опорних слів у межах міфопоетичної та народноправославної картин світу. Слова-концепти *речь* *голос*, *слово*, *говорить* у мові російської усної поезії подано в дослідженні С. Нікітіної "Лингвистика фольклорного социума" (2000). Важливим досягненням стало створення в Курському університеті науково-дослідної лабораторії, видання періодичних збірників "Лингвофольклористика" та "Фольклорная лексикография". Ідеї О. Хроленка розвинула М. Бобунова в монографії "Фольклорная лексикография: становление, теоретические и практические результаты, перспективы" (2004). Відомо, що курські вчені уже видали понад 20 кластерних і частотних словників мови усної російської поезії. Термін **кластер** вони використовують на позначення сукупності слів, що належать до різних частин мови і представляють певний фрагмент фольклорної картини світу. У праці М. Бобунової та О. Хроленка "Словарь русского фольклора. Лексика былин" (2005) описані кластери "світ природи" та "світ людини".

Паралельно з укладанням словників кластерного типу триває робота над частотними словниками (праці Н. Моргунової, І. Степанової, І. Климас і Т. Петрової, О. Литус та ін.). У 2007 р. А. Яценко опублікував у збірникові "Лингвофольклористика" словник мови української ліричної пісні, що є сучасною лексикографічною працею, створеною на базі електронної версії збірника "Українські народні пісні. Родинно-побутова лірика. Ч. І. Пісні про кохання" (1964), яка містить 5278 лексичних одиниць у 61 229 слововживаннях.

Вивчення мови фольклору в етнолінгвістичному аспекті

О. Хроленко слушно вказував на тісний зв'язок лінгвофольклористики з етнолінгвістикою та лінгвокультурологією, наголошуючи, що "лінгвофольклористи вивчають мову усної народної творчості як необхідну базу народнопоетичної творчості і як засіб осягнення етнічної ментальності й традиційних культурних смислів" [22, с. 79]. Саме цим

ознаменований новий етап діяльності слов'янських лінгвофольклористів у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. На основі фольклорних джерел колективами учених на чолі з Є. Бартмінським та М. Толстим було укладено польські та російські етнолінгвістичні словники [28; 18].

Представники воронезької школи аналізують мову фольклору з позицій впливу на неї народної ментальності, репрезентації мовними засобами народнопоетичної концептосфери (праці Є. Артеменко, С. Добрової, В. Черваньової, О. Волощенко та ін.). Результати роботи відображено в кандидатських і докторських дисертаціях, у ряді статей та монографій, серед яких назвемо книги С. Добрової "Еволюція художественних форм фольклора в світле народного мировосприяття" (2004), В. Черваньової та Є. Артеменко "Пространство и время в фольклорной языковой картине мира" (2004).

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. посилюється інтерес до етнолінгвістичних студій української мови, а отже, й до мовних особливостей фольклорних текстів. Українські дослідники активізують вивчення мовно-виразових одиниць різних жанрів: стилістичні та семантико-структурні ознаки замовлянь (О. Остроушко, В. Баденкова, Н. Брильова, С. Степанов, Г. Таранюк), лексико-синтаксичну структуру казок (С. Лавриненко, О. Бондар, К. Данильчук), антропонімію коломиїток (Н. Колесник), лексико-граматичні та стилістичні властивості дум (М. Ландер, Н. Василькова, Т. Беценко), семантико-синтаксичну будову загадок (А. Мойсієнко, Г. Онищенко), емоційно-експресивні засоби українських пісень (В. Горбань, О. Данильченко, О. Книш), художні означення (О. Слюсарєва), народнопоетичні фразеологізми (Н. Бабич) та ін. Видано спеціальний збірник "Мова та стиль українського фольклору" (1996).

Засоби образності усної поезії сучасні вчені простежують не відокремлено, а в рамках мовно-концептуальної картини світу, через призму міфопоетичного мислення народу. Зокрема, слов'янські міфологеми в українському фольклорі досліджував Ю. Карпенко, лексеми-концепти в усній словесності – М. В. Скаб та М. С. Скаб, О. Антонюк, С. Чорноткач та ін. Структури знакової репрезентації міфологічного мислення в текстах народно-календарних паремій висвітлив С. Єрмоленко в монографії "Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць" (2006). У книзі "Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери" (2008) М. В. Скаб докладно описала семантико-словотвірні особливості концепту *душа* в різних стилях української мови, показавши їхню специфіку у фольклорних текстах.

Помітним явищем стала поява низки дисертаційних досліджень, присвячених мові українських народних пісень і балад, зокрема, Н. Колесник (особові імена), З. Василько (символи-фауноназви), І. Круть (календарно-обрядова лексика), В. Галайчука (фітоніми), О. Молодичук (лексико-фразеологічні засоби балад), О. Слюсарєвої (епітети весіль-

них пісень) та ін. О. Сімович у монографії "Поетична символіка української народної творчості: лінгвістичний аспект" (1999), розглянула фіто-символи-дендроніми, проаналізувала шляхи трансформації семантики слів, які стали образними константами в українській мові. Слова-символи, які позначають світ тварин, розглянула З. Василько в монографії "Символіка фольклорного образу" (2004). Ряд дисертацій присвячено особливостям фольклорних текстів різних жанрів, зокрема, Н. Алатирєвої (обрядовий гіпертекст), О. Хомік (український вербальний оберег), Т. Жук (повтори в казках) та ін. Лексико-семантичні засоби вираження концепту на тлі мовної картини світу розглянула О. Барабаш-Ревак у кількох статтях та в дисертаційній роботі "Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних текстах" (2009).

Досягнення кроскультурної лінгвофольклористики

Зіставні студії уснопоетичної мови у другій половині ХХ ст. здійснювали В. Вересаєв (російської та сербської); О. Свиридов (східнослов'янської та британської), Л. Малаш (української та польської) й ін. Зіставний аналіз мовних явищ фольклору є також одним із напрямків діяльності курської школи лінгвофольклористів на чолі з О. Хроленком. Його теоретичні засади було викладено в колективній монографії "Опыт сопоставительного анализа в лингвофольклористике" (2002) та збірникові праць "Сопоставительная лингвофольклористика" (2003). Останнім часом намітилася ще одна лінія цього напрямку – кроскультурна лінгвофольклористика. Об'єкт зіставної лінгвофольклористики – тексти однієї народнопоетичної культури, в межах яких виявляють спільне та відмінне у мовних картинах світу різних жанрів, територіальне диференціювання мови, еволюцію лексики тощо (дослідження С. Праведникова, Н. Кирсанова та ін.). Кроскультурний аналіз передбачає зіставлення фольклорно-мовних систем, що належать двом і більше народам. Його мета – з'ясування культурних смислів, зосереджених у певних лексемах, формулах, текстах, що представляють різні картини світу й відображають етнічну ментальність (праці С. Воронцової, О. Хроленка, К. Завалишиної та ін.). Результати аналізу певних концептів на матеріалі російського, англійського та німецького фольклору подано в книгах К. Завалишиної та О. Хроленка "Кроскультурная лингвофольклористика. Народнопесенный портрет в трех профилях" (2005) і "Кроскультурная лингвофольклористика. Тело человека в лексике русской, немецкой и английской народных песен" (2006). Наслідком лексикографічного опрацювання зіставлених матеріалів став "Контрастивный словарь в кроскультурном исследовании (на материале кубанских и немецких народных песен)" (2003) П. Нестеренко. В Україні кроскультурні студії також розпочато.

Російські вчені, розуміючи значення народнопоетичної творчості для розвитку національної культури, домоглися створення у Москві Державного республіканського центру російського фольклору. Він ініціював видання Зводу російського фольклору, який становитиме сукупність видатних пам'яток, зібраних і перевиданих у єдиних серіях. Уже вийшли "Былины Печоры" у 2-х томах (2001), якими розпочато серію "Былины", заплановану в 25 томах. У центрі здійснюють комп'ютерну систематизацію фольклорних архівів, створюють електронні версії видань і комп'ютерні бази даних, координують діяльність лінгвофольклористів Російської Федерації, організують експедиції та щорічні наукові конференції.

Слід визнати, що, попри велику кількість публікацій, в Україні поки що не сформовано осередків лінгвофольклористичного вивчення народної поезії. Зокрема, потребують глибшого дослідження тематичне багатство лексики і фразеології, великі морфолого-словотвірні можливості, специфіка синтаксичних одиниць, структура текстів різних жанрів. Важливими є студії основних концептів національно-мовної картини світу, що відтворюють мовленнєво-творчі та світоглядні потенції фольклорного соціуму. Нез'ясованим лишається питання про місце народнопоетичної мови в межах національної. Назріла потреба у створенні словників мови народної поезії українців, укладанні Зводу українського фольклору з використанням сучасних інформаційних технологій.

1. *Артемько Е. Б.* Полвека воронежской школе лингвофольклористики // Традиционная культура: Науч. альманах. – 2007. – № 2. – С. 74–78; 2. *Богатырев П. Г.* К проблеме размежевания фольклористики и литературоведения // П. Г. Богатырев. Функционально-структуральное изучение фольклора (Малоизвестные и неопубликованные работы). – М., 2006. – С. 118–120; 3. *Богатырев П. Г.* Язык фольклора // Язык фольклора: Хрестоматия. – М., 2006. – С. 179–198; 4. *Волощук Р. Г.* Прикметникова синоніміка в системі стилістичних засобів українського фольклору // Вопросы лексики и грамматики славянских языков. – Днепропетровск, 1981. – С. 56–82; 5. *Єрмоленко С.* Естетична природа слова в народній пісні // Укр. мова та літ. в школі. – 1976. – № 7. – С. 34–45; 6. *Єрмоленко С. Я.* Нариси з української словесності: Стилістика та культура мови. – К., 1999; 7. *Єрмоленко С.* Скарбниця народного слова // Мовознавство. – 1982. – № 6. – С. 58–69; 8. *Журавлева Н. Н.* Стилістическая маркированность форм имен существительных в языке украинского фольклора (на материале лирических песен): Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.02 / Харьков. гос. ун-т., 1986; 9. *Ключковский Б. Г.* Прикладка і сполучення неприкладкового характеру // Укр. мова і літ. в шк. – 1976. – № 12. – С. 20–29; 10. *Мишуренко П. Є.* До питання про складні слова у мові українського фольклору // Питання словотвору і граматичної структури української мови: 36. наук. ст. – Дніпропетровськ, 1976. – С. 58–63; 11. *Назарук А. Д.* Язык украинских исторических дум: Автореф. дис... канд. филол. наук : 10.02.02 / Киев. гос. пед. ин-т. – К., 1969; 12. *Никитина С. Е.* Словарь языка фольклора. Принципы построения и структура // История, культура, этнография и фольклор славянских народов. – М., 1988. – С. 288–295; 13. *Никитина С. Е.* Тезаурус языка в машинном ракурсе // Фольклор. Проблемы тезауруса. – М., 1994. – С. 27–74; 14. *Никитина С. Е.* Устная народная культура и языковое сознание. – М., 1993; 15. *Оссовецкий И. А.* О языке русского традиционного фольклора // Язык фольклора: Хрестоматия. – М., 2006. – С. 200–222;

16. Рак Л. К. Мовні засоби гіперболізації в українських народних думках // Укр. мова і літ. в шк. – 1961. – № 4. – С. 27–34; 17. Савицкий С. С. Словообразование нарицательных названий лиц в украинском фольклоре: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.02 / Киев. гос. пед. ин-т, 1990; 18. Славянские древности: Этнолингвистический словарь: В 5 т. / Под. ред. Н. И. Толстого. – Т. 1–3. – М., 1995–2004; 19. Халимоненко Г. Лексика дум та історичних пісень (коментар тюрколога) // Укр. мова та літ. в шк. – 1977. – № 9. – С. 21–29; 20. Хроленко А. Т. Курская лингвофольклористика // Лингвофольклористика. – Курск, 2008. – Вып. 14. – С. 4–8; 21. Хроленко А. Т. Лингвокультуроведение. – Курск, 2001; 22. Хроленко А. Т. Фольклорный мир в алфавитном порядке // Etnolingwistyka. – Nr. 12. – Lublin, 2000. – S. 121–138; 23. Хроленко А. Т. Что такое лингвофольклористика? // Русская речь. – 1974. – № 1. – С. 36–41; 24. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. – К., 1984; 25. Шульжук К. Ф. Обращения в украинских народных песнях: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.02 / Киев. гос. пед. ин-т. – К., 1969; 26. Adamowski J., Niebrzegowska S. Sylwetka naukowa Profesora Jerzego Bartmińskiego // W zwierciadle języka i kultury. – Lublin, 1999. – S. 10–20; 27. Bartmiński J. Ludowy styl artysyczny // Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. – T. 2. Współczesny język polski. – Wrocław, 1993. – S. 213–222; 28. Słownik stereotypów i symboli ludowych / Red. J. Bartmiński. – T. 1 (1-2). – Lublin, 1996–1999.

КОМП'ЮТЕРНА ЛІНГВІСТИКА

Наталія Чейлитко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ДИСКУРСУ

Семантичне моделювання дискурсу є однією з наукових проблем, над якою лінгвісти працюють вже протягом кількох десятиліть. Незважаючи на те, що науковцями запропоновано чимало підходів до її розв'язання, проблему, напевно, можна вважати вічною. Адже, як влучно зауважив В. Звєгінцев, семантика є тією туманною сферою, "в яку занурювалося чимало сміливих дослідників – деякі з них так і загубилися в ній, а ті, хто повертався, зазвичай не приносили з собою значних результатів" [2, с. 80].

Безперечно, семантичні моделі мають різну складність залежно від глибини відображення семантичних процесів у дискурсі. Моделі, які відтворюють тематичне розмаїття дискурсу, узагальнено відображають його смисл. Такі моделі покликані дати відповідь на питання про те, **що, коли, кому, ким і з якою метою** повідомляється.

Як показав В. Баєвський, кожний лексико-семантичний варіант (ЛСВ) у тексті становить тему. Тому близькі за значенням ЛСВ у межах певного дискурсу утворюють великі сюжетні теми [1, с. 193]. Відповідно, продуктивним шляхом створення тематичної моделі дискурсу є підхід, який базується на визначенні тематично актуальних ЛСВ та групуванні їх у лексико-тематичні дерева.